

FİNANSAL VARLIKLARDA DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜNÜN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ VE VERGİSEL AÇIDAN İNCELENMESİ

Öğr. Gör. Dr. Hümeýra ADIGÜZEL*

ÖZET

Son yıllarda uluslararası faaliyetlerde bulunan işletmelerin sayısındaki artış ve uluslararası sermaye hareketlerinin artması gibi nedenlerden dolayı karşılaştırılabilir, şeffaf ve güvenilir finansal raporlamaya duyulan ihtiyacı karşılamak amacıyla Uluslararası Muhasebe Standartları (UMS) geliştirilmiş ve Türkiye de dahil olmak üzere birçok ülkede uygulanmaya başlanmıştır.

Geliştirilen Uluslararası Muhasebe Standartları içinde belki de en çok tartışmaya yol açan konulardan biri finansal araçların muhasebeleştirilmesi olmuştur. Özellikle Türkiye’de de henüz Uluslararası Muhasebe Standartları ile uyumlu bir hesap planı oluşturulmamış olmasından dolayı Türkiye Muhasebe Standartları’na (TMS) göre yapılacak muhasebeleştirmelerde ilgili kişiler uzman görüşlerine ve kendi çıkarımlarına dayanarak muhasebeleştirme yapmaktadırlar. Bu çalışmada finansal varlıklardaki değer düşüklüğünün ve değer düşüklüğü iptallerinin TMS 39 uyarınca mevcut Tek Düzen Hesap Planı’na (TDHP) göre muhasebeleştirilmesi ve TMS 12’ye göre vergisel açıdan incelenmesi üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Finansal Varlıklar, Değer Düşüklüğü, Ertelenmiş Vergi Etkisi, TMS 39, TMS 12.

ABSTRACT

Recent increase in the number of companies involved in international transactions and increase in the volume of international capital movements resulted in the development of International Accounting Standards (IAS). IAS provide more comparable, accountable and transparent financial reports.

Accounting for financial instruments has been the most controversial area in the development of IASs. Especially in Turkey, absence of an appropriate uniform chart of accounts which is compatible with IASs, cause accountants to use their own interpretations or recommendations of the specialists while journalizing transactions. This study emphasized on the accounting for impairment of financial assets and reversal of impairment loss (IAS 39), and deferred tax effects (IAS 12) in compatible with effective Turkish Uniform Chart of Accounts.

Key Words: Financial Assets, Impairment, Deferred Tax Effects, IAS 39, IAS 12.

* Bahçeşehir Üniversitesi. humeyra.adiguzel@bahcesehir.edu.tr

1. Giriş

Son yıllarda Uluslararası Muhasebe Standartlarının (UMS) uluslararası kabul görmüş muhasebe standartları olarak kabul edilmesi konusunda ciddi gelişmeler yaşanmıştır. Uluslararası muhasebe standartları kurulunun yeniden yapılanması, ve Uluslararası Muhasebe Standartlarının Sermaye Piyasası Kurulu Uluslararası Örgütü (IOSCO) ve Basel Komitesi tarafından tanınması UMS'nın kabul edilebilirliğini arttıran başlıca nedenler olmuştur (Kaya, 2003).

Küreselleşme ile birlikte uluslararası parasal işlemlerin artması, ve işletmelerin hisse senetlerinin aynı anda birçok ülke borsasında işlem görebilme olanaklarının artması, her ülkenin yerel genel kabul görmüş muhasebe standartları yerine, herkes tarafından anlaşılabilir ortak bir muhasebe dili oluşturma gereği doğurmuş ve bu amaca hizmet etmek için ilk olarak 1973 yılında Londra merkezli Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi (IASC) kurulmuştur. IASC ilk uluslararası muhasebe standardını (IAS) 1975 yılında yayınlamış ve yıllar itibariyle önemli gelişmeler katederek 2001 yılında tam zamanlı bağımsız bir kuruluş olan Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu'na (IASB) dönüşmüştür (Barth, Landsman, & Lang, 2008). IASB ilk olarak IASC tarafından yayınlanan IAS'ı kullanmış, revize edilen veya yeni yayınlanan standartları Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IFRS) olarak yayınlamıştır. 2000 yılında Sermaye Piyasası Kurulu Uluslararası Örgütü'nün (IOSCO) desteğini de alan IASB, 2002 yılında Amerikan Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (FASB) ile muhasebe standartlarının uyumlaştırılması konusunda Norwalk anlaşmasını imzalamıştır. 2005 yılı itibariyle Avrupa Birliği'nde halka açık işletmelerde IAS/IFRS uygulanmaya başlanmıştır.

Uluslararası Muhasebe Standartlarının raporlamanın kalitesini arttırmaya yönelik amacı birçok

akademik çalışmaya konu olmuş ve çalışmalar sonucunda IAS/IFRS uygulayan işletmelerde muhasebe kalitesinin arttığı bulgusu elde edildiği gibi (Hung & Subramanyam, 2004; Daske, Hail, Leuz, & Vendi, 2008; Christensen, Lee, & Walker, 2008; Armstrong, Barth, Jagolinzer, & Riedl, 2009; Chen, Tang, Tjiang & Lin, 2010; Zegal, Chtourou & Sellami, 2011) aksi sonuçlarda tespit edilmiştir (Anwer, Neel, & Wang, 2009; Vantendeloo, & Vanstraelen, 2005; Callao & Jarne, 2010). Yapılan akademik çalışmalar sonucunda elde edilen farklı bulgular uluslararası standartların her ülkede muhasebe kalitesini artırma konusunda aynı etkiyi yaratmayacağı, muhasebe standartlarının ülkelerin ekonomik, ticari ve sosyolojik yapılarına cevap verebilecek nitelikte ve ülkeye özel olması gerektiği tartışmalarına yol açmaktadır.

Türkiye'de muhasebe standartlarının uyumlaştırılması konusunda ilk olarak Uluslararası muhasebe standartları Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) tarafından türkçeye çevirilerek Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS) olarak yayınlanmıştır. Sermaye Piyasası Kurulu'nun 2003 yılında yayınladığı tebliğ ile Türkiye'de halka açık işletmelerin 1 Ocak 2005 itibari ile TMS/TFRS'ye göre hazırlanmış finansal tablo sunmaları benimsenmiştir.

Finansal araçların muhasebeleştirilmesi Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulunda (IASB) en çok tartışmaya yol açan konulardan biri olmuştur. 2004 yılı Haziran ayına kadar hala daha tartışmalı konularda oybirliğine varılamaması IASB'nin Uluslararası Muhasebe Standartlarını Avrupa Birliğinde uygulama kararını ertelemesine sebep olmuştur (Alfredson, Leo, Picker, Loftus, Clark, and Wise, 2009). Finansal varlıkların muhasebeleştirilmesi ve ölçülmesi ile ilgili yaşanan tartışmalar sonucu, öncelikle üzerinde anlaşma sağlanan finansal araçların sunumu ile ilgili olan konularda IAS 32 yayınlanmıştır.

IAS 32 finansal araçların varlık, borç ve özkaynak olarak sunulmaları ile finansal varlık ve borçların netleştirme ilkelerini belirlemektedir. Finansal araçların sunumu ve netleştirilmesi ile ilgili standardın ayrı bir standart olarak önceden yayınlanmasının altında yatan bir başka neden ise uluslararası muhasebe standartlarına göre raporlama yapan işletmelerin raporlarında finansal araçlarla ilgili daha fazla bilgiye yer vermesi ve bu bilgilerin diğer ilgili standartların hazırlanmasında yol gösterici olmasıdır. IAS 32'nin yayınlanmasından sonra finansal varlıkların, finansal borçların ve finansal olmayan kalemlerin alım veya satımına ilişkin sözleşmelerin muhasebeleştirme ve ölçülmesine yönelik ilkeleri belirleyen IAS 39 yayınlanmıştır. Bunlara ek olarak finansal araçlar ile ilgili yapılması gerekli açıklamaları belirten IFRS 7 yayınlanmıştır. IFRS 7'nin amacı finansal tablo kullanıcılarının finansal araçların işletmenin finansal durumu ve performansı açısından önemi ve işletmenin finansal araçlar ile ilgili maruz kaldığı risklerin niteliği ve düzeyi ile ilgili değerlendirme yapabilmelerini sağlayacak asgari raporlamayı sağlamaktır. Son olarak finansal varlıklarla ilgili Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB) ve Amerikan Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (FASB) arasında gerçekleştirilen uyumlaştırma çalışmaları sonucunda IFRS 9 yayınlanmıştır. Tamamlandığında IAS 39 yerine kullanılacak IFRS 9 finansal varlıkların sınıflandırılmasını ve ölçümünü daha kolay hale getirmeyi amaçlamaktadır. IFRS 9'da henüz finansal

varlıklarda değer düşüklüğü ile ilgili kısımlar tamamlanmadığından IASB tarafından zorunlu geçiş tarihi henüz netleştirilmemiştir. Buna rağmen tercih eden işletmeler isteğe bağlı olarak erken uygulayabilmektedir (www.ifrs.org)¹.

Bu çalışmada türev ürünler dışında kalan finansal varlıklardaki değer düşüklüğünün ve değer düşüklüğü iptallerinin TMS 39 uyarınca muhasebeleştirilmesi ve TMS 12'ye göre vergisel açıdan incelenmesi üzerinde durulmuştur.

2. Finansal Varlıkların Sınıflandırılması ve Ölçülmesi

Finansal varlıklar TMS 32'nin 11. paragrafında işletmenin nakit mevcudu, işletmenin sahip olduğu başka bir işletmenin özkaynağına dayalı finansal aracı, başka bir işletmeden nakit ya da başka bir finansal varlık almak için düzenlenen sözleşmeden doğan hak, finansal varlık veya borçların başka bir işletme ile takas edilmesi için düzenlenen sözleşmeden doğan hak olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlama kapsamında türev araçlar dışında kalan finansal varlıklara Tek Düzen Hesap Planı (TDHP) ile uyumlu olarak verilebilecek örnekler aşağıdaki gibidir;

- 10 numaralı Hazır Değerler Hesap grubunda yer alan Kasa, Alınan Çekler, Bankalar hesaplarında yer alan nakit ve nakit benzerleri²;
- 11 numaralı hesap grubunda yer alan Hisse Senetleri³, Tahvil, Bono, ve diğer menkul kıymetler⁴;

1 <http://www.ifrs.org/current-projects/iasb-projects/financial-instruments-a-replacement-of-ias-39-financial-instruments-recognition/Pages/financial-instruments-replacement-of-ias-39.aspx>

2 Nakit bir finansal varlıktır çünkü bir değişim aracını temsil eder, bütün işlemlerin ölçülmesi ve finansal tablolara yansıtılmasında esas teşkil eder. Banka yada benzeri bir finansal kuruluş nezdindeki nakit mevduat bir finansal varlıktır (UMS 32, Uygulama Rehberi prg. 4).

3 Tek Düzen Hesap Planında başka bir işletme tarafından ihraç edilen hisse senetlerinin %10'undan azını geçici para arzını değerlendirmek üzere elde bulunduran işletmeler bu yatırımı "110 Hisse Senetleri" hesabında, ileride iştirak düzeyine çıkarmak üzere elde bulunduran işletmeler ise "240 Bağlı Menkul Kıymetler" hesabında muhasebeleştirirler.

4 Tahvil, bono ve sermaye senetleri hamiline gelecekte nakit tahsil etme hakkı veren menkul kıymetler olduğundan finansal varlıklardır. (TMS 32, Uygulama Rehberi prg. 5, 6).

- 24 numaralı Mali Duran Varlıklar hesap grubunda yer alan Bağlı Menkul Kıymetler⁵;
- 12 ve 22 numaralı hesap grubunda yer alan Alıcılar, Alacak senetleri, ve Diğer Ticari Alacaklar gibi gelecekte sözleşmeden doğan nakit alma hakkını temsil eden hesaplar;
- 13 ve 23 numaralı hesap grubundaki ticari alacaklar dışında kalan⁶ alacaklar gibi işletmenin sözleşmeden doğan nakit alma hakkını temsil eden hesaplar (TMS 32, UR prg.4) ve;
- 18 ve 28 numaralı hesap grubundaki Gelir Tahakkukları⁷ finansal varlıktır.

TDHP'na göre hangi varlıkların finansal varlık olarak kabul edileceğine değindikten sonra diğer varlıkların neden finansal varlık olmadığına değinmek gerekirse; nakit girişi sağlayan veya başka bir finansal varlık elde etmeye imkan sağlayan, fakat buna yönelik mevcut hak sağlamayan; stoklar, maddi duran varlıklar, maddi olmayan duran varlıklar, yıllara yaygın inşaat ve onarım maliyetleri birer finansal varlık değildir (TMS 32 UR10). Peşin ödenmiş giderler, (TDHP'na göre 180/280 Gelecek Aylara/Yıllara Ait Giderler), iş avansları ve personel avansları (TDHP'nda 19 numaralı grupta yer alan), verilen depozito ve teminatlar (TDHP'nda 12 ve 22 numaralı grupta yer alan) finansal varlık değildir çünkü; gelecekte sağlayacağı ekonomik fayda nakit veya başka bir finansal varlık elde etme hakkı değil hizmet veya mal alım hakkıdır (TMS

32 UR11). Bunun dışında 19 numaralı hesap grubunda yer alan vergi alacakları sözleşmeye bağlı olmayan varlıklar olduğundan ve devlet tarafından ortaya konulan yasal zorunlulukların sonucu olarak ortaya çıktığından finansal varlık değildir (TMS 32 UR12).

Finansal Varlıklar TMS 39'a göre, yapılan ölçüm işlemleri ve kar zararda muhasebeleştirme işlemleri açısından dört gruba ayrılır;

- **Gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılan finansal varlıklar:** Alım satım amaçlı olarak edinilen veya alım satım amaçlı olarak elde bulundurulanan finansal araçlardan oluşan bir portföyün parçası olan finansal varlıktır.
- **Vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar:** İşletmenin vadeye kadar elde tutma niyet ve imkanının bulunduğu, sabit veya belirlenebilir nitelikte ödemeler içeren ve sabit bir vadesi bulunan finansal varlıktır.
- **Kredi ve alacaklar:** Sabit veya belirlenebilir nitelikte ödemelere sahip olan ve aktif bir piyasada işlem görmeyen finansal varlıklardır⁸.
- **Satılmaya hazır finansal varlıklar:** İlk üç grup dışında kalan ve satılmaya hazır olarak tanımlanan finansal varlıklardır.

Finansal varlıklar ilk muhasebeleştirmelerinde gerçeğe uygun değerinden ölçülür. Gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılan olarak

5 Başka bir işletme tarafından ihraç edilen hisse senetlerinin %20'sinden fazlasına sahip olan işletmeler muhasebeleştirmeyi TFRS 10 ve TMS 28 kapsamında yapmaktadırlar.

6 Finansal kiralama işleminde doğan alacak (TDHP'na göre 236 DİĞER ÇEŞİTLİ ALACAKLAR Hesabına kaydedilir) kiraya verene bir kredi sözleşmesinde olduğu gibi anapara ve faiz ödemelerinin bileşiminden oluşan bir ödemeler serisini elde etmeye ilişkin hak tanıdığından finansal varlıktır (TMS 32 UR9). Ancak finansal kiralama işleminden doğan alacaklar TMS 39'a göre değil TMS 17'e göre muhasebeleştirilir. TMS 39'un finansal durum tablosu dışı bırakma ve değer düşüklüğü hükümlerine tabidir.

7 Gelir tahakkukları işletmenin gelecekte nakit almak için düzenlenen sözleşmeden doğan hakkını temsil etmektedir.

8 Alacaklının, kredi değerliliğindeki kötüleşme dışındaki nedenlerden ötürü ilk yatırımın tamamına yakın bir kısmını geri kazanamayacağı belli olan durumlarda alacaklar satılmaya hazır finansal varlık olarak sınıflandırılır (TMS 39).

sınıflandırılan finansal varlıklar dışında kalan yani diğer üç grupta sınıflanan finansal varlıklar ilk muhasebeleştirilmeleri sırasında ilgili varlığın edinimi ile doğrudan ilişkilendirilebilen işlem maliyetleri gerçeğe uygun değere ilave edilir (TMS 39 prg.43). İlk muhasebeleştirilmeleri sırasında finansal varlıklar işletmenin varlık yönetim modeli ve sözkonusu varlıkların nakit akış özellikleri gözönünde bulundurularak daha sonraki dönemde yapılan ölçüm işlemleri ve kar zararda muhasebeleştirme işlemleri açısından yukarıda belirtilen gruplara ayrılır⁹. Bu gruplandırmanın yapılabilmesi için ilk olarak finansal varlıklar itfa edilmiş maliyeti veya gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülmek üzere sınıflandırılır. Finansal varlık belirli tarihlerde sadece anapara ve anapara bakiyesine ilişkin faiz ödemelerinin yapılmasına yönelik nakit akışlarına yol açıyorsa ve işletmenin amacı sözleşmeye bağlı nakit akışlarını tahsil etmekse bu finansal varlıklar itfa edilmiş maliyeti üzerinden ölçülür (TMS 39, TFRS 9) ve *vadesine kadar elde tutulacak yatırımlar veya kredi ve alacaklar* grubunda sınıflandırılır. Bu koşulları sağlamadığı durumda finansal varlık gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülür. Gerçeğe uygun değer ile ölçülecek finansal varlıkların gerçeğe uygun değerlerindeki değişikliklerin kar veya zararda yada özkaynaklarda izlenmesi işletmenin tercihinine bağlıdır. Gerçeğe uygun değerdeki değişiklikleri kar veya zararda izlemeyi tercih eden işletmeler bu finansal varlıkları *Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar Zarara Yansıtılan* olarak sınıflandırılır. Gerçeğe uygun değerdeki değişiklikleri özkaynaklarda izlemeyi tercih eden işletmeler bu varlıkları *Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar* olarak sınıflandırılır. Bunların dışında aktif bir piyasada kayıtlı fiyatı bulunmayan ve gerçeğe uygun değeri güvenilir bir şekilde ölçülemeyen özkaynağa dayalı finansal varlıklar maliyetlerinden

ölçülür ve *Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar* olarak sınıflandırılırlar.

TFRS 9, TMS 39'daki finansal varlıkların sınıflandırılmasını, genel olarak iki kategori altında sınıflandırmaktadır; itfa edilmiş maliyet ve gerçeğe uygun değer. TFRS 9 TMS 39'da yer alan *Vadeye Kadar Elde Tutulacak Yatırımlar, Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar ve Kredi ve Alacaklar* gruplarını kaldırılarak, bunun yerine finansal varlıkların ilk muhasebeleştirilmelerinde itfa edilmiş maliyetinden ölçülen ve gerçeğe uygun değerinden ölçülen olarak sınıflandırılması gerekliliğini getirmektedir. TFRS 9'a göre borçlanma araçları 1) sözleşmeye bağlı nakit akışlarının tahsilini amaçlayan bir yönetim modeli kapsamında elde tutulması ve (2) sözleşme hükümlerinin, sadece anapara ve anapara bakiyesine ilişkin faiz ödemelerinin yapılmasına yönelik nakit akışlarına yol açması durumunda itfa edilmiş maliyetinden ölçülür. Bu koşulu sağlamayan borçlanma araçları ise gerçeğe uygun değerinden ölçülerek gerçeğe uygun değer farkları kar veya zarara yansıtılır. Özkaynağa dayalı finansal varlıklar ise gerçeğe uygun değeriyle ölçülür. İşletmeler satış amaçlı olarak elde bulundurmadığı özkaynağa dayalı finansal araçlarını geri dönülemeyecek bir tercih olarak gerçeğe uygun değer kayıpları ve kazançları kapsamlı gelir tablosuna yansıtılan olarak sınıflandırabilir. Ayrıca TFRS 9, TMS 39'da satılmaya hazır finansal varlıkların gerçeğe uygun değeri belirlenemediği durumlarda maliyet değeri ile ölçülebilme seçeneğini kaldırmaktadır. Bu durumda TFRS 9'a göre tüm özkaynağa dayalı finansal araçlar gerçeğe uygun değeri ile ölçülmelidir .

Finansal varlıkların TMS 39'a göre ilk muhasebeleştirilmeleri, daha sonra yapılacak ölçüm işlemleri ve kar zararda muhasebeleştirme işlemleri Tablo 1 de özetlenmiştir.

9 İşletme finansal tablolarında bilgi sunarken farklı açıklamalar veya farklı gruplandırmalar kullanmakta serbesttir.

Tablo 1: Finansal Varlıkların Muhasebeleştirilmesi ve Ölçümü

Finansal Varlık Sınıfı	İlk Ölçme	İlk Kayıt Sonrası Ölçme Yöntemi	Defter Değerindeki Değişikliklerin Kaydı	Değer Düşüklüğü Muhasebesi	Değer Düşüklüğü İptali
<i>Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal varlıklar</i>	Gerçeğe Uygun Değer	Gerçeğe uygun değer	Ortaya çıkan kazanç yada kayıp Kar / Zararda muhasebeleştirilir.	Yapılmaz	Yapılmaz
<i>Vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar</i>	Gerçeğe Uygun Değer + İşlem Maliyetleri	Etkin faiz yöntemiyle hesaplanan itfa edilmiş maliyet	Prim veya iskonto Kar / Zararda muhasebeleştirilir.	Değer düşüklüğü zarar olarak muhasebeleştirilir.	Değer düşüklüğünün iptali kar olarak muhasebeleştirilir. İptal edilecek tutar sınırlıdır. ¹⁰
<i>Satılmaya hazır finansal varlıklar</i>	Gerçeğe Uygun Değer + İşlem Maliyetleri	Gerçeğe uygun değer veya maliyet değeri (gerçeğe uygun değeri belirlenemeyenler)	Ortaya çıkan kazanç ya da kayıp ilgili varlık bilanço dışı bırakılana kadar “diğer kapsamlı gelir” içerisinde muhasebeleştirilir.	Borçlanma araçlarında değer düşüklüğü zarar olarak muhasebeleştirilir. Özkaynağa dayalı finansal varlıklarda değer düşüklüğü ile ilgili tarafsız bir gösterge yoksa özkaynaklarda, varsa zarar olarak muhasebeleştirilir. ¹¹	Borçlanma araçlarında değer düşüklüğünün iptali kar olarak muhasebeleştirilir. Özkaynağa dayalı finansal varlıklarda özkaynakta artış olarak muhasebeleştirilir.
<i>Kredi ve alacaklar</i>	Gerçeğe Uygun Değer + İşlem Maliyetleri	Etkin faiz yöntemiyle hesaplanan itfa edilmiş maliyet	Prim veya iskonto Kar / Zararda muhasebeleştirilir.	Değer düşüklüğü zarar olarak muhasebeleştirilir. Karşılık ayrılır.	Değer düşüklüğünün iptali kar olarak muhasebeleştirilir. İptal edilecek tutar sınırlıdır.

3. Finansal Varlıkların Vergi Usul Kanun’u (VUK) Göre Ölçümü ve TMS 12’ye Göre Oluşan Ertelenmiş Vergi Etkisi

Kurum kazancı üzerinden hesaplanan vergilerin muhasebeleştirilmesini düzenleyen *TMS 12 Ge-*

lir Vergileri standardına göre varlık ve yükümlülüklerin muhasebe değeri ve vergiye esas değeri arasındaki farklar ertelenmiş vergi etkisi yaratmaktadır. Bu standarda göre geçici olarak (daha sonraki dönemlerde eşitlenecek) varlıkla-

10 TMS 39 uygulama rehberi paragraf 65 uyarınca, değer düşüklüğü iptali ilgili finansal varlığın defter değerinin, değer düşüklüğünün muhasebeleştirilmemiş olması durumunda, değer düşüklüğünün iptal edildiği söz konusu tarih itibarıyla oluşacak olan itfa edilmiş değerinden fazla olamaz.

11 Değer düşüklüğü ile ilgili tarafsız bir gösterge olması durumunda daha önceden diğer kapsamlı gelir içerisinde muhasebeleştirilmiş bulunan toplam değer düşüklüğü zararı yeniden sınıflandırma düzeltmesi yapılarak özkaynaklardan çıkarılıp Kar/Zarar içinde yeniden sınıflandırılır.

rın muhasebe değeri vergiye esas değerinden düşük olduğunda daha sonra vergi matrahından düşülebilecek indirilebilir geçici fark oluşur ve Ertelenmiş Vergi Varlığı olarak muhasebeleştirilir. Geçici fark varlıkların muhasebe değerinin vergiye esas değerinden fazla olması şeklinde ise daha sonra vergilendirilecek bir fark oluşur ve Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü olarak muhasebeleştirilir.

VUK'na göre menkul kıymetlerden hisse senetleri alış bedeli ile değerlendirilir. Fon portföyünün en az %51'i Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu katılma belgeleri alış bedeli ile değerlendirilir. Bunu dışında kalan her türlü menkul kıymet borsa rayici ile değerlendirilir (VUK m. 279)¹².

Bu kanuna göre hisse senetlerinin değerinde meydana gelen değişiklikler ancak hisse senedi elden çıkarıldığında kar veya zarar olarak kabul edilir. Hisse senetleri TMS 39'a göre *Gerçeğe Uygun Değeri* ile değerlendirilir. Gerçeğe uygun değerdeki artış ve azalışları Kar /Zarar da veya özkaynaklarda muhasebeleştirme tercihi işletmelere bırakılmıştır.

TMS 12 açısından gerçeğe uygun değerdeki artış kar veya özkaynaklarda artış olarak muhasebeleştirildiğinde finansal varlık olan hisse senetlerinin muhasebe değeri vergiye esas değerinden yüksek olacak ve vergilendirilebilir geçici fark Ertelenmiş Vergi Yükümlülüğü olarak muhasebeleştirilecektir. Diğer taraftan gerçeğe uygun değerdeki azalış zarar veya özkaynaklarda azalış olarak muhasebeleştirildiğinde finansal varlığın muhasebe değeri vergiye esas değerinden düşük olacak ve indirilebilir geçici fark Er-

telenmiş Vergi Varlığı olarak muhasebeleştirilecektir. Daha sonra hisse senedi elden çıkarıldığında VUK'na göre artış / azalış kar/zarar olarak kabul edilecek ve finansal varlığın vergi değeri ile muhasebe değeri arasındaki geçici fark ortadan kalkacaktır.

VUK'na göre borsada işlem gören tahviller borsa rayici ile, borsa rayici yoksa etkin faiz yöntemi ile hesaplanan itfa edilmiş maliyetiyle ölçülür. TMS 39'a göre vadesine kadar elde tutulacak olarak sınıflandırılıp itfa edilmiş maliyeti ile ölçülen tahvillerin borsa rayici olması durumunda VUK'na göre borsa rayici ile ölçülmesi gerektiğinden muhasebe değeri ile vergiye esas değeri arasında bir fark oluşacak ve bu fark ertelenmiş vergi etkisi yaratacaktır. Borsa rayici olmayan ve vadesine kadar elde tutulacak olarak sınıflandırılıp itfa edilmiş maliyeti ile ölçülen tahvillerin muhasebe değeri ile vergiye esas değeri arasında bir fark oluşmaz. Aynı şekilde işletme tarafından gerçeğe uygun değeri kar zarara yansıtılan veya satışa hazır olarak sınıflandırılarak gerçeğe uygun değeri ile ölçülen tahviller, VUK'na göre de borsa rayici ile ölçüleceğinden muhasebe değeri ile vergiye esas değeri arasında bir fark oluşmaz.

Bir finansal varlık olan alacaklar TMS 39'a göre etkin faiz yöntemi ile hesaplanmış itfa edilmiş maliyeti ile ölçülür. Vade farkı içeren senetli ve senetsiz alacaklar etkin faiz oranı ile hesaplanan reeskont tutarları ile netleştirilerek bilanço günündeki değerine indirgenir. VUK'na göre ise alacaklar kayıtlı değeri ile değerlendirilir. Ancak vadesi gelmemiş senede bağlı alacaklar etkin faiz oranı¹³ ile hesaplanan reeskont tutarları ile

12 Borsa rayici yoksa veya borsa rayicinin muvazaalı bir şekilde oluştuğu anlaşılırsa değerlemeye esas bedel menkul kıymetin alış bedeline vadesinde elde edilecek gelirin edinim tarihinden değerlendirme gününe kadar geçen süreye denk gelen kısmının eklenmesi sureti ile hesaplanır. Borsa rayici bulunmayan, getirisi ihraç edenin kar zararına bağlı olarak oluşan ve değerlendirme günü itibarı ile getirisinin hesaplanması mümkün olmayan menkul kıymetler alış bedeli ile değerlendirilir (VUK m. 279).

13 Bu takdirde, senette faiz oranı açıklanmış ise bu oran, açıklanmamışsa Cumhuriyet Merkez Bankasının resmi iskonto oranı uygulanır (VUK m.281).

netleştirilerek bilanço günündeki değerine indirgenir. Bu durumda TMS 39'a göre etkin faiz yöntemi ile hesaplanmış itfa edilmiş maliyeti ile ölçülen senetli alacaklarda, muhasebe değeri ile vergiye esas değeri arasında bir fark oluşmaz.. Fakat TMS 39'a göre etkin faiz yöntemi ile hesaplanmış itfa edilmiş maliyeti ile ölçülen senetsiz alacaklar, VUK'na göre kayıtlı değeri ile değerlendirileneceğinden muhasebe değeri ile vergiye esas değeri arasında bir fark oluşmaktadır.

4. Finansal Varlıklarda Değer Düşüklüğü

TMS 39 gereğince her raporlama dönemi sonunda bir finansal varlık veya finansal varlık grubunun değer düşüklüğüne uğradığına ilişkin tarafsız göstergelerin olup olmadığı değerlendirilmelidir. Bir finansal varlığın veya finansal varlık grubunun değer düşüklüğüne uğradığına ilişkin tarafsız göstergeler TMS 39'da aşağıdaki gibi belirtilmiştir:

- İhraç edenin veya taahhüt edenin önemli finansal sıkıntı içinde olması¹⁴;
- Sözleşmenin ihlal edilmesi, örneğin faiz veya anapara ödemelerinin yapılmaması;
- Borçlunun iflas veya başka tür bir finansal yapılmaya gireceği ihtimalinin yüksek olması;
- Finansal zorluklar nedeniyle sözkonusu finansal varlığa ilişkin aktif piyasanın ortadan kalkması¹⁵;
- Bir finansal varlık grubundaki varlıkların gelecekteki nakit akışlarında ölçülebilir bir azalış olduğunun gözlemlenmesi;

- Özkaynağa dayalı finansal varlıklarda , ihraççının faaliyet gösterdiği çevrede olumsuz değişiklikler meydana gelebileceği ve finansal araca yapılan yatırımın maliyetinin karşılanamayacağı bilgisinin olması;
- Özkaynağa dayalı finansal aracın gerçeğe uygun değerinin uzun süredir maliyetinin altına düşmesi¹⁶.

Belirtilen tarafsız göstergelerin bulunması durumunda *işletmeler gerçeğe uygun değer farkı kar veya zarara yansıtılan finansal varlıklar* dışında sınıflandırılan finansal varlık veya finansal varlık grubu için değer düşüklüğü tutarını tespit eder.

4.1. Satışa Hazır Finansal Varlıklarda Değer Düşüklüğü ve Değer Düşüklüğü'nün İptali

Satışa hazır finansal varlıklarda (Gerçeğe uygun değer farkı özkaynaklarda muhasebeleştirilen) değer düşüklüğü ile ilgili tarafsız bir gösterge olmadığı sürece gerçeğe uygun değerde ki azalışlar özkaynaklarda muhasebeleştirilir. Değer düşüklüğü ile ilgili tarafsız bir gösterge olması durumunda daha önceden diğer kapsamlı gelir içerisinde muhasebeleştirilmiş bulunan toplam değer düşüklüğü zararı yeniden sınıflandırma düzeltilmesi yapılarak özkaynaklardan çıkarılıp Kar/Zarar içinde yeniden sınıflandırılır (TMS 39).

Sonraki bir dönemde, satılmaya hazır olarak sınıflandırılan bir *borçlanma aracının* gerçeğe uygun değerinin yükselmesi ve söz konusu yükselmenin değer düşüklüğü zararının muhasebeleştirilmesinden sonra meydana gelen bir olay ile tarafsız bir şekilde ilişkilendirilebilmesi durumunda, ilgili değer düşüklüğü zararı iptal edi-

14 İhraç eden işletmenin kredi notunun düşmesi tek başına yeterli bir gösterge değildir (TMS 39, prg.60).

15 Finansal araçların artık halk arasında alınıp satılmaması nedeniyle aktif piyasanın ortadan kalkması değer azalışının göstergesi değildir (TMS 39, prg.60)

16 İtfa edilmiş maliyeti ile ölçülen finansal varlıkların gerçeğe uygun değerinin maliyetinin veya itfa edilmiş maliyetinin altına düşmesi değer azalışının göstergesi olması gerekmez (TMS 39, prg.60); örneğin risksiz faiz oranının yükselmesi nedeniyle tahvilin piyasa değerinin düşmesi gibi.

lır ve iptal edilen tutar Kar/Zarar da muhasebeleştirilir. Satılmaya hazır olarak sınıflandırılan özkaynağa dayalı finansal varlıklarda ise değer düşüklüğü iptali özkaynaklarda artış olarak muhasebeleştirilir (TMS 39).

Bu durumu bir örnekle açıklarsak; 1 Kasım 2009 tarihinde başka bir işletmenin ihraç ettiği finansal varlığı 12.000 TL'ye satın alan ve bu fi-

nansal varlığı satışı hazır olarak sınıflandıran bir işletmenin gerçekleştirilmesi gereken muhasebe kayıtları, varlığın değerinde meydana gelen değişikliklerin mahiyetine ve finansal varlığın borçlanma aracı veya özkaynağa dayalı bir finansal varlık oluşuna göre belirlenmelidir. Bu finansal varlığın değerinde meydana gelen değişmelerin Tablo 2'de ki gibi olduğunu varsayalım.

Tablo 2: Satışa Hazır Finansal Varlıklarda Değer Düşüklüğü

Yıl	GUD'deki değişme	Tarafsız Gösterge	Örnek Gösterge
2009	1.000 TL azalma	Yok	Finansal araçlarının artık halk arasında alınıp satılmaması nedeniyle aktif piyasanın ortadan kalkması veya işletmenin kredi notunun düşmesi.
2010	3.000 TL azalma	Var	İhraç edenin finansal sıkıntı içinde olması; Sözleşmenin ihlal edilmesi, faiz veya anapara ödemelerinin yapılmaması; Borçlunun , iflas veya başka bir tür finansal yeniden yapılanmaya gireceği ihtimalinin yüksek olması; Finansal zorluklar nedeniyle finansal varlığa ilişkin aktif piyasanın ortadan kalkması.
2011	1.200 TL artış	Var	İhraç edenin finansal sıkıntısının son bulması

01.Kas.09	240 BAĞLI MENKUL KIYMETLER 240.01 GUD FARKI ÖZKAYNAKLARDA MUHASEBELEŞTİRİLEN 102. BANKALAR HESABI Finansal Varlığın alış kaydı	12.000	12.000
31.Ara.09	529 DİĞER SERMAYE YEDEKLERİ ¹⁷ 529.01 FİNANSAL VARLIKLAR GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKLARI 240 BAĞLI MENKUL KIYMETLER ¹⁸ 240.01 GUD FARKI ÖZKAYNAKLARDA MUHASEBELEŞTİRİLEN Tarafsız gösterge olmadığı durumda Finansal Varlığın gerçeğe uygun değerindeki azalış	1.000	1.000

17 Mevcut TDHP'nda "5xx. Finansal Araçlar Gerçeğe Uygun Değer Farkları" gibi bir hesap mevcut olmadığından "529 Diğer Sermaye Yedekleri" Hesabına kaydedilmesi uygun görülmüştür.

18 TDHP'nda "Menkul Kıymetler Değer Düşüklüğü Karşılığı" hesabı mevcut olmasına rağmen , TMS 39'da satışa hazır finansal varlıklardaki değer düşüklüğünün bir karşılık hesabı kullanılmak sureti ile azaltılabileceği belirtilmediğinden ilgili varlık hesabı alacaklandırılmıştır.

31.Ara.10	659. DİĞER OLAĞAN GİDER VE ZARARLAR 659.01 GUD AZALIŞ ZARARI	4.000	
	529 DİĞER SERMAYE YEDEKLERİ 529.01 FİNANSAL VARLIKLAR GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKLARI		1.000
	240 BAĞLI MENKUL KIYMETLER 240.01 GUD FARKI ÖZKAYNAKLARDA MUHASEBELEŞTİRİLEN		3.000
	Tarafsız gösterge olması durumunda Finansal Varlığın gerçeğe uygun değerindeki azalış		

Örnekte satışa hazır olarak sınıflandırılan finansal varlığın 2009 yılı sonunda gerçeğe uygun değerindeki azalışı gösteren tarafsız bir gösterge olmadığından bu azalış zararda muhasebeleştirilmeyip özkaynaklarda bir azalış olarak muhasebeleştirilmiştir. 2010 yılı sonunda yapılan değerlendirmeler sonucu finansal varlığın değerinin azaldığı tarafsız göstergelere dayanarak belirlendiğinden daha önceden özkaynaklarda muhasebeleştirilmiş bulunan toplam zarar yeniden sınıflandırılarak zarar olarak muhasebeleştirilmiştir. 2011 yılı sonunda ise satılmaya hazır olarak sınıflandırılan finansal varlığın gerçeğe uygun değeri yükselmiş ve söz konusu yükselme değer düşüklüğü zararının muhasebeleştirilme-

sinden sonra meydana gelen bir olay ile tarafsız bir şekilde ilişkilendirilebilmiştir. Bu durumda değer düşüklüğü zararı iptal edilmelidir. Değer düşüklüğü zararı iptal edilirken yapılacak muhasebeleştirme satışa hazır finansal aracın bir borçlanma aracı mı yoksa özkaynağa dayalı bir finansal varlık mı olduğuna bağlı olarak değişmektedir. Satılmaya hazır olarak sınıflandırılan finansal varlık bir borçlanma aracı ise iptal edilen değer düşüklüğü kar olarak muhasebeleştirilir. Özkaynağa dayalı bir finansal varlık olması durumunda değer düşüklüğü iptali özkaynaklarda artış olarak muhasebeleştirilir. Örneğimizde finansal varlığın bir borçlanma aracı olması durumunda yapılacak kayıt aşağıdaki gibi olacaktır.

31.Ara.11	240 BAĞLI MENKUL KIYMETLER 240.01 GUD FARKI ÖZKAYNAKLARDA MUHASEBELEŞTİRİLEN	1.200	
	649 DİĞER OLAĞAN GELİR VE KARLAR 649.01 GUD ARTIŞ KARLARI		1.200
	Borçlanma aracının değer düşüklüğü iptali		

Örnekte ki finansal varlığın özkaynağa dayalı bir finansal varlık olması durumunda ise 2011 yılı sonunda yapılması gerekli muhasebe kaydı aşağıdaki gibi olmalıdır.

31.Ara.11	240 BAĞLI MENKUL KIYMETLER 240.01 GUD FARKI ÖZKAYNAKLARDA MUHASEBELEŞTİRİLEN	1.200	
	529 DİĞER SERMAYE YEDEKLERİ 529.01 FİNANSAL VARLIKLAR GERÇEĞE UYGUN DEĞER FARKLARI		1.200
	Özkaynağa Dayalı Finansal varlığın değer düşüklüğü iptali		

Örneğimizdeki finansal varlığın VUK'na göre alış bedeli ile değerlendirilmesi gereken Hisse Senetleri olması durumunda, değer düşüklüğü sonucu azalan veya değer düşüklüğü iptali sonucu artan muhasebe değeri ve alış bedeline eşit olan

vergiye esas değeri arasındaki geçici farktan dolayı ertelenmiş vergi etkisi oluşmaktadır. Kurumlar vergisi oranı %20 olarak alındığında ertelenmiş vergi etkisi Tablo 3'deki gibi hesaplanarak aşağıdaki gibi muhasebeleştirilmelidir.

Tablo 3: Satışa Hazır Finansal Varlıktaki Değer Düşüklüğü'nün Ertelemiş Vergi Etkisi

	<i>Muhasebe Değeri</i>	<i>Vergiye Esas Değeri</i>	<i>Fark</i>	<i>Ertelemiş Vergi Etkisi</i>
2009	11.000 TL	12.000 TL	1.000 İGF	200 TL* Ertelemiş Vergi Varlığı
2010	8.000 TL	12.000 TL	4.000 İGF	800 TL** Ertelemiş Vergi Varlığı
2011	9.200 TL	12.000 TL	2.800 İGF	560 TL*** Ertelemiş Vergi Varlığı

* 1.000 TLx%20; ** 4.000 TLx%20; *** 2.800 TLx%20

31.Ara.09	280 GELECEK YILLARA AİT GİDERLER ¹⁹ 280.01 ERTELENMİŞ VERGİ VARLIĞI	200	
	529 DİĞER SERMAYE YEDEKLERİ ²⁰ 529.01 ERTELENMİŞ VERGİ GELİR GİDER ETKİSİ		200
	Tarafsız gösterge olmadığı durumda Finansal Varlığın gerçeğe uygun değerindeki azalışın vergi etkisi (1.000 TLx%20)		
31.Ara.10	280 GELECEK YILLARA AİT GİDERLER 280.01 ERTELENMİŞ VERGİ VARLIĞI	600	
	529 DİĞER SERMAYE YEDEKLERİ 529.01 ERTELENMİŞ VERGİ GELİR GİDER ETKİSİ		200
	691 DÖNEM KARI VERGİ VE DİĞER YASAL YÜKÜMLÜLÜK KARŞILIĞI		800
	Tarafsız gösterge olması durumunda Finansal Varlığın gerçeğe uygun değerindeki azalışın vergi etkisi (4.000 TLx%20)		

19 Mevcut TDHP'nda "28x. Ertelemiş Vergi Varlıkları" gibi bir hesap mevcut olmadığından "280 Gelecek Yıllara Ait Giderler" Hesabına kaydedilmesi uygun görülmüştür.

20 Mevcut TDHP'nda "52x. Finansal Araçlar Ertelemiş Vergi Etkisi" gibi bir hesap mevcut olmadığından "529 Diğer Sermaye Yedekleri" Hesabına kaydedilmesi uygun görülmüştür.

	900. KANUNEN KABUL EDİLMİYEN GİDER	800	
	903. MATRAHA EKLENECEK TUTARLAR ALACAKLI		800
	Tarafsız gösterge olması durumunda Finansal Varlığın gerçeğe uygun değerindeki azalışın vergi etkisinin Nazım Hesaplarda gösterilmesi		
31.Ara.11	529 DİĞER SERMAYE YEDEKLERİ ²¹	240	
	529.01 ERTELENMİŞ VERGİ GELİR GİDER ETKİSİ		
	280 GELECEK YILLARA AİT GİDERLER ²²		240
	280.01 ERTELENMİŞ VERGİ VARLIĞI		
	Özkaynağa Dayalı Finansal varlığın değer düşüklüğü iptalinin vergi etkisi (1.200TLx%20)		

2009 yılı sonunda hisse senetleri için tespit edilen değer düşüklüğü tarafsız gösterge olmadığında özkaynaklarda muhasebeleştirildiğinden bununla ilgili ertelenmiş vergi de özkaynaklarda muhasebeleştirilmelidir (TMS 12 prg.61A). Örneğimizde 2009 yılı sonunda finansal varlık için tespit edilen değer düşüklüğü muhasebeleştirildiğinde dönem sonunda varlığın muhasebe değeri vergiye esas değerinden 1.000 TL düşük olmaktadır. Bu durumda ortaya çıkan indirilebilir geçici fark Ertelemiş Vergi Varlığı olarak muhasebeleştirilmiştir. 2010 yılı sonunda tarafsız bir gösterge ile tespit edilen değer düşüklüğü sonucu varlığın muhasebe değeri ile vergiye esas değeri arasındaki fark 4.000 TL olmuştur. Bu farktan kaynaklanan indirilebilir geçici farkın 200 TL'lik kısmı daha önceden ertelenmiş vergi varlığı olarak kaydedildiğinden kalan kısım ertelenmiş vergi varlığı olarak muhasebeleştirilir. 2009 yılı sonunda varlığın değer düşüklüğü özkaynaklarda muhasebeleştirildiği için ertelenmiş vergi etkisi de özkaynaklarda muhasebeleştirilmiş, 2010 yılı sonunda daha önce öz-

kaynaklarda muhasebeleştirilen değer düşüklüğü kar zararda yeniden sınıflandırıldığından ilgili vergi etkisi de (200 TL) kar zararda yeniden sınıflandırılmıştır. 2011 yılı sonunda iptal edilen değer düşüklüğü sonucu varlığın muhasebe değeri ile vergiye esas değeri arasındaki fark 2.800 TL'ye düşmüştür. TMS 12 gereğince dönem sonlarında tespit edilen vergi etkisi dönemin ertelenmiş vergi alacak veya borçlarının eğer varsa daha önceki dönemlerde oluşan vergi alacak ve borçları ile farkı alınmak suretiyle hesaplanmaktadır. 2011 yılı sonunda varlığın muhasebe değeri ve vergiye esas değerinin farkının kümülatif ertelenmiş vergi etkisi 560 TL olması için ertelenmiş vergi alacağı 240 TL alacaklandırılmıştır.

VUK'na göre hisse senetleri dışında kalan her türlü menkul kıymet borsa rayıcı (gerçeğe uygun değeri) ile değerlendirildiğinden ilgili finansal varlığın bir tahvil olması durumunda muhasebe değeri ve vergiye esas değeri arasında bir fark oluşmayacaktır.

21 Örnekteki finansal varlık özkaynağa dayalı bir finansal varlık olduğundan değer düşüklüğünün iptali özkaynaklarda artış olarak muhasebeleştirilmiştir. Buna bağlı olarak ortaya çıkan vergi etkisi de özkaynaklarda muhasebeleştirilmelidir.

22 Ertelemiş Vergi Varlığı'nı azaltmak yerine, 240 TL'lik Ertelemiş Vergi Yükümlülüğü kaydederek ("481 Gider Tahakkukları" hesabı kullanılarak) de net ertelenmiş vergi varlığını 560 TL'ye eşitleyebiliriz.

4.2. Vadeye Kadar Elde Tutulacak Finansal Varlıklarda Değer Düşüklüğü ve Değer Düşüklüğü'nün İptali

İşletme her raporlama dönemi sonunda vadeye kadar elde tutulacak yatırım olarak sınıflandırdığı finansal varlıklarını değer düşüklüğü zararı meydana geldiğine ilişkin tarafsız bir göstergenin bulunup bulunmadığı hususunda değerlendirir. Tarafsız bir gösterge olması durumunda finansal varlığın gelecekte yaratması beklenen tahmini nakit akışlarının (henüz oluşmamış gelecekteki kredi zararları hariç) finansal varlığın orijinal faiz oranı (diğer bir ifadeyle, ilk muhasebeleştirme sırasında hesaplanan etkin faiz oranı) üzerinden iskonto edilerek hesaplanan bugünkü değeri ile defter değeri arasındaki fark değer düşüklüğü zararı olarak tespit edilir. Tespit edilen değer düşüklüğü neticesinde varlığın defter değeri, doğrudan veya bir karşılık hesabı

kullanılmak suretiyle azaltılabilir. Vadeye kadar elde tutulacak finansal varlıklarda değer düşüklüğü zarar tutarı kâr zararda muhasebeleştirilir.

İşletme nominal değeri 2.400 TL, vadesi 5 yıl, yıllık faiz oranı %6 olan ve yıllık faiz ödemeli borçlanma aracını 2.000 TL'na 1 Ocak 2008 tarihinde satın almış ve bu yatırımı vadesine kadar elde tutulacak yatırım olarak sınıflandırmıştır. Etkin faiz oranı %10,45²³ olarak tespit edilmiştir.

Bilindiği üzere vadesine kadar elde tutulacak olarak sınıflandırılan finansal varlıklar TMS 39 uyarınca ilk kayıtlarında işlem maliyetleri dahil edilmiş gerçeğe uygun değeri ile sonrasında ise etkin faiz yöntemi ile hesaplanan itfa edilmiş maliyetinden ölçülür. Finansal varlığın vadesi boyunca değerinde düşüklük olmaması durumunda itfa tablosu aşağıdaki gibi olacaktır.

Tablo 4: İtfa Tablosu

	A	B	C	D
Tarih	Faiz Geliri ($D_{n-1} \times \%10.45$)	Faiz Tahsilatı ($2.400 \times \%6$)	İtfa Edilen Iskonto (A-B)	Net Defter Değeri ($D_{n-1} + C$)
01.Oca.08				2000
31.Ara.08	209	144	65	2065
31.Ara.09	216*	144	72	2137
31.Ara.10	223	144	79	2216
31.Ara.11	232	144	88	2304
31.Ara.12	241	144	97	2400

* Rakamlar en yakın ondalık sayıya yuvarlanmıştır.

23 Etkin faiz oranı TMS 39'a göre finansal aracın sözleşme süresi boyunca gerçekleşmesi öngörülen sözleşmeye bağlı nakit akışlarını net defter değerine indirgeyen oran olarak hesaplanmıştır. İlgili finansal araca ait sözleşmede belirtilmeyen çeşitli nakit akışlarının oluşması ve bunların güvenilir bir şekilde tahmin edilebilmesi durumunda hesaplamaya dahil edilmelidir. Nakit akışları finansal varlığın beklenen ömrü boyunca veya uygun olması durumunda daha kısa bir zaman dilimi süresince iskonto edilebilir.

Örnekteki finansal varlığı ihraç eden işletmenin ödeme sıkıntısı çektiği 2010 yılı sonunda tarafsız göstergelerle tespit edilirse bu finansal varlıktaki değer düşüklüğünün muhasebeleştirilmesi gereklidir. Bu durumda finansal varlığın gelecekte yaratması beklenen nakit akışları tahmin edilip, finansal varlığın ilk muhasebeleştirilmesi sırasında hesaplanan etkin faiz oranı üzerinden iskonto edilerek bugünkü değeri hesaplanır. Örnekte 2010 yılı sonunda finansal varlığı ihraç eden işletmenin kalan faiz ödemelerini yapamayacağı ve sadece vadesinde ana parayı ödeyebi-

leceği tahmin edilirse, 31 Aralık 2012 tarihinde tahsil edilmesi planlanan 2.400 TL'nin %10,45 etkin faiz oranı ile indirgenmiş 31 Aralık 2010 tarihli değeri 1.967 TL olarak hesaplanır. Hesaplanan değeri ile defter değeri arasındaki fark değer düşüklüğü zararı olarak tespit edilir. Bu durumda 2010 yılı sonunda tespit edilen değer düşüklüğü 249 TL'dir (2.216 TL-1.967 TL). Finansal varlık ile ilgili 2010 yılı sonuna kadar yapılacak ve 2010 yılı sonunda yapılacak değer düşüklüğü ile ilgili muhasebe kayıtları aşağıdaki gibidir.

01.Oca.08	240 BAĞLI MENKUL KIYMETLER ²⁴ 240.01 İTFA EDİLMİŞ MALİYET İLE ÖLÇÜLEN 102. BANKALAR Tahvilin satın alınması	2.000	2.000
31.Ara.08	102. BANKALAR 240 BAĞLI MENKUL KIYMETLER 240..01 İTFA EDİLMİŞ MALİYET İLE ÖLÇÜLEN 642 FAİZ GELİRLERİ Faiz gelirin tahakkuk etmesi ve faiz tahsilatı	144 65	209
31.Ara.09	102. BANKALAR 240 BAĞLI MENKUL KIYMETLER 240..01 İTFA EDİLMİŞ MALİYET İLE ÖLÇÜLEN 642 FAİZ GELİRLERİ Faiz gelirin tahakkuk etmesi ve faiz tahsilatı	144 72	216
31.Ara.10	102. BANKALAR 240 BAĞLI MENKUL KIYMETLER 240..01 İTFA EDİLMİŞ MALİYET İLE ÖLÇÜLEN 642 FAİZ GELİRLERİ Faiz gelirin tahakkuk etmesi ve faiz tahsilatı	144 79	223
31.Ara.10	654. KARŞILIK GİDERLERİ 119. MENKUL KIYMET DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ KARŞILIGI ²⁵ Değer düşüklüğünün muhasebeleştirilmesi	249	249

24 TDHP'na göre uzun vadeli amaçlarla veya yasal zorunluluklarla elde tutulan hisse senedi dışı menkul kıymetler de bu hesapta izlenir.

25 TMS 39'da itfa edilmiş maliyetinden ölçülen finansal varlıkların değer düşüklüğüne uğraması durumunda varlığın defter değerinin doğrudan veya bir karşılık hesabı kullanılmak sureti ile azaltılabileceği belirtilmiştir.

TMS 39 uygulama rehberi 94. paragraf uyarınca, değer düşüklüğünden sonra faiz geliri gelecekteki nakit akışlarını iskonto etmek için kullanılan faiz oranı kullanılmak suretiyle yeni değer üzerinden hesaplanır. 2010 yılında yapılan değer düşüklüğü muhasebesi sonrası itfa tablosu ve muhasebeleştirme aşğıdaki gibi olmalıdır.

Tablo 5: Değer Düşüklüğü Olması Durumunda İtfa Tablosu

	A	B	C	D	E
Tarih	Faiz Geliri (Ex %10.45)	Faiz Tahsilatı (2.400x%6)	İtfa Edilen Iskonto (A-B)	Değer Düşüklüğü	Defter Değeri (E _{n-1} +C-D)
01.Oca.08					2000
31.Ara.08	209	144	65	-	2065
31.Ara.09	216	144	72	-	2137
31.Ara.10	223	144	79	249	1967
31.Ara.11	206	0	206	-	2173
31.Ara.12	227	0	227	-	2400

31.Ara.11	240 BAĞLI MENKUL KIYMETLER 240.01 İTFA EDİLMİŞ MALİYET İLE ÖLÇÜLEN 642 FAİZ GELİRLERİ Faiz Gelirinin tahakkuk ettirilmesi	206	206
31.Ara.12	240 BAĞLI MENKUL KIYMETLER 240..01 İTFA EDİLMİŞ MALİYET İLE ÖLÇÜLEN 642 FAİZ GELİRLERİ Faiz Gelirinin tahakkuk ettirilmesi	227	227

Daha önceden değer düşüklüğü yapılmış vadeye kadar elde tutulacak olarak sınıflandırılan bir finansal varlıkta sonraki bir dönemde değer düşüklüğüne neden olan olayın ortadan kalktığı tespit edildiğinde değer düşüklüğü iptal edilir. TMS 39 uygulama rehberi paragraf 65 uyarınca, değer düşüklüğü iptali ilgili finansal varlığın defter değerinin, değer düşüklüğünün muhasebeleştirilmemiş olması durumunda, değer düşüklüğünün iptal edildiği söz konusu tarih itibariyle oluşacak olan itfa edilmiş değerinden fazla olamaz.

Örnekte 2011 yılı sonunda borçlanma aracını ihraç eden işletmenin ödeme sıkıntısının ortadan kalktığına tespit edilmesi durumunda iptal edilebilecek maksimum değer düşüklüğü 131 TL'dir (2.304 TL - 2.173 TL). Bu durumda itfa tablosu aşğıdaki gibi olmalıdır.

Tablo 6: Değer Düşüklüğü İptali Olması Durumunda İtfa Tablosu

	A	B	C	D	E
Tarih	Faiz Geliri (Ex%10.45)	Faiz Tahsilatı (2.400x%6)	İtfa Edilen Iskonto (A-B)	Değer Düşüklüğü	Defter Değeri (E _{n-1} +C-D)
01.Oca.08					2000
31.Ara.08	209	144	65	-	2065
31.Ara.09	216	144	72	-	2137
31.Ara.10	223	144	79	249	1967
31.Ara.11	206	0	206	-131	2304
31.Ara.12	240	144	96	-	2400

Değer düşüklüğünün iptal edilmesi durumunda 2011 ve 2012 yılı sonlarında yapılacak muhasebeleştirme aşağıdaki gibidir.

31.Ara.11	119. MENKUL KIYMET DEĞER DÜŞÜKLÜĞÜ KARŞILIĞI	131	
	644. KONUSU KALMAYAN KARŞILIKLAR		131
	Değer düşüklüğünün iptali		
31.Ara.12	102. BANKALAR	144	
	240 BAĞLI MENKUL KIYMETLER	96	
	240.01 İTFA EDİLMİŞ MALİYET İLE ÖLÇÜLEN		
	642 FAİZ GELİRLERİ		240
	Faiz gelirinin tahakkuk ettirilmesi ve faiz tahsilatı		

Tahviller VUK'na göre borsa rayıcı ile değerlenir, borsa rayıcı yoksa alış bedeline vadesinde elde edilecek gelirin edinim tarihinden değerleme gününe kadar geçen süreye isabet eden kısmının eklenmesi suretiyle hesaplanır. İşletme tahvilin borsa rayıcı olmasına rağmen, tahvili itfa edilmiş maliyeti ile ölçmeyi tercih edebilir

(Sağlam, Yolcu & Eflatun, 2012). Bu durumda tahvilin muhasebe değeri ile vergiye esas değeri arasındaki fark ertelenmiş vergi etkisi yaratacaktır. Söz konusu tahvilin borsa rayıcının Tablo 7'de ki gibi olması durumunda oluşacak ertelenmiş vergi etkisi aşağıdaki gibi muhasebeleştirilmelidir.

Tablo 7: Vadeye Kadar Elde Tutulacak Yatırımda Değer Düşüklüğü'nün Ertelemiş Vergi Etkisi

Tarih	Muhasebe Değeri*	Vergiye Esas Değeri (Borsa Rayici)	Fark	Ertelemiş Vergi Etkisi
01.Oca.08	2000	2000	-	-
31.Ara.08	2065	2065	-	-
31.Ara.09	2137	2200	63 İGF	12,6 Ertelemiş Vergi Varlığı
31.Ara.10	1967	1500	467 VGF	106** Ertelemiş Vergi Yükümlülüğü
31.Ara.11	2304	2304	-	
31.Ara.12	2400	2400		

* Tablo 6'dan elde edilen değerlerdir.

** Dönemin ertelenmiş vergi yükümlülüğü 93,4 TL (467 TLx%20). Kümülatif ertelenmiş vergi yükümlülüğü 93,4 TL+12,6 TL=106 TL

2009 yılı bilanço gününde tahvilin vergiye esas değerinin yani borsa rayicinin muhasebe değerinden 63 TL fazla olması daha sonra vergiden indirilebilecek geçici bir fark oluşturmuş ve bu farkın etkisi ertelenmiş vergi varlığı olarak muhasebeleştirilmiştir. İzleyen dönem sonunda tahvilin borsa rayici tahvili ihrac edenin finansal sıkıntısı nedeni ile düşmüş ve itfa edilmiş maliyetinin altına inmiştir. 2010 yılı sonu tahvilin muhasebe değerinin vergiye esas değerinden fazla olması 467 TL'lik daha sonra vergilendiri-

lecek geçici bir fark oluşturmuştur. Ancak TMS 12 gereğince dönem sonlarında tespit edilen vergi etkisi dönemin ertelenmiş vergi alacak veya borçlarının eğer varsa daha önceki dönemlerde oluşan vergi alacak ve borçları ile farkı alınmak suretiyle hesaplanmaktadır. Dolayısıyla 2010 yılında muhasebeleştirilecek ertelenmiş vergi yükümlülüğü bir önceki yılki ertelenmiş vergi alacağı yaratan geçici fark ortadan kalktığından bunu da içerecek kümülatif tutar olmalıdır.

31.Ara.09	280 GELECEK YILLARA AİT GİDERLER 280.01 ERTELENMİŞ VERGİ VARLIĞI	12,6	
	691 DÖNEM KARI VERGİ VE DİĞER YASAL YÜKÜMLÜLÜK KARŞILIĞI		12,6
	Tahvilin borsa rayici ile itfa edilmiş maliyeti arasındaki farkın ertelenmiş vergi etkisi		
31.Ara.09	901. MATRAHA EKLENECEK TUTAR	63	
	903. MATRAHA EKLENECEK TUTARLAR ALACAKLI		63
31.Ara.10	691 DÖNEM KARI VERGİ VE DİĞER YASAL YÜKÜMLÜLÜK KARŞILIĞI	106	
	481. GİDER TAHAKKUKLARI ²⁶ 481.01 ERTELENMİŞ VERGİ YÜKÜMLÜLÜĞÜ		106
	Tahvilin borsa rayici ile itfa edilmiş maliyeti arasındaki farkın ertelenmiş vergi etkisi (12,6+93,4)		

26 Mevcut TDHP'nda "48x. Ertelemiş Vergi Yükümlülüğü" gibi bir hesap mevcut olmadığından "481 Gider Tahakkukları" Hesabına kaydedilmesi uygun görülmüştür.

31.Ara.10	902 MATRAHTAN DÜŞÜLECEK TUTAR	467	
	904 MATRAHTAN DÜŞÜLECEK TUTAR ALACAKLI		467

4.3. Kredi ve Alacaklarda Değer Düşüklüğü ve Değer Düşüklüğü'nün İptali

İtfa edilmiş maliyetinden ölçülen kredi ve alacakların, değer düşüklüğüne uğradığına dair tarafsız bir gösterge olması durumunda, finansal varlığın gelecekte yaratması beklenen tahmini nakit akışlarının (henüz oluşmamış gelecekteki kredi zararları hariç) finansal varlığın orijinal faiz oranı (diğer bir ifadeyle, ilk muhasebeleştirme sırasında hesaplanan etkin faiz oranı) üzerinden iskonto edilerek hesaplanan bugünkü değeri ile defter değeri arasındaki fark değer düşüklüğü zararı olarak tespit edilir. Tespit edilen değer düşüklüğü neticesinde alacağın defter değeri, doğrudan veya bir karşılık hesabı kullanılmak suretiyle azaltılabilir.²⁷ Vergisel açıdan bakıldığında, TMS 39'a göre değer düşüklüğünü gösteren tarafsız göstergeler²⁸ VUK'nda belirtilen şüpheli alacaklar tanımına²⁹ uymadığında karşılık yoluyla giderleştirilen değer düşüklüğü kanunen kabul edilmeyen gider olacaktır. Bu durumda alacağın muhasebe değeri vergiye esas değerinden düşük olacak ve bu indirilebilir geçici fark ertelenmiş vergi varlığı olarak muhasebeleştirilecektir.

Örneğin 12.000 TL'lik ticari alacağı borçlu tarafın önemli finansal sıkıntı içinde olması nedeniyle şüpheli hale gelen işletme herhangi bir teminatı olmayan³⁰ bu alacağının tamamı için karşılık ayırırsa, alacak henüz dava veya icra safhasında olmadığından karşılık yoluyla giderleştirilen tutar kanunen kabul edilmeyen gider olacak ve ertelenmiş vergi etkisi yaratacaktır.

654 KARŞILIK GİDERLERİ	12.000	
129 ŞÜPHELİ TİCARİ ALACAKLAR KARŞILIĞI		12.000
901. MATRAHA EKLENECEK TUTAR	12.000	
903. MATRAHA EKLENECEK TUTARLAR ALACAKLI		12.000
280 GELECEK YILLARA AİT GİDERLER 280.01 ERTELENMİŞ VERGİ VARLIĞI	2.400	
691 DÖNEM KARI VERGİ VE DİĞER YASAL YÜKÜMLÜLÜK KARŞILIĞI		2.400
(12.000x%20)		

27 TDHP'nda alacaklarla ilgili değer düşüklüğünün kaydedilebileceği "129 Şüpheli Ticari Alacaklar Karşılığı" ve "139 Şüpheli Diğer Alacaklar Karşılığı" hesapları mevcuttur.

28 Bölüm 4'de belirtilen.

29 VUK madde 323: Ticari ve zirai kazancın elde edilmesi ve idame ettirilmesi ile ilgili olmak şartıyla;

- Dava veya icra safhasında bulunan alacaklar;
- Yapılan protestoya veya yazı ile bir defadan fazla istenilmesine rağmen borçlu tarafından ödenmemiş bulunan dava ve icra takibine değmeyecek derecede küçük alacaklar; şüpheli alacak sayılır.

30 Teminatlı alacaklarda bu ayrılan karşılık teminattan geri kalan miktar kadardır (VUK m.323).

5. Sonuç

Finansal varlıkların sunumu, muhasebeleştirilmesi, ölçümü ve değer düşüklüğü muhasebesi ile ilgili halen yürürlükte olan TMS 32 Finansal Araçlar: Sunum, TFRS 7 Finansal Araçlar ve Açıklamalar, TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme standartlarının yanı sıra henüz yürürlükte olmayan, geliştirilmeye devam edilen ve isteğe bağlı olarak erken uygulanabilecek TFRS 9 Finansal Araçlar standardı bulunmaktadır.

Bu çalışmada türev ürünler dışında kalan finan-

sal varlıklardaki değer düşüklüğünün ve değer düşüklüğü iptallerinin TMS 39 uyarınca muhasebeleştirilmesi ve TMS 12'ye göre vergisel açıdan incelenmesi üzerinde durulmuştur. Henüz Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) ile uyumlu yeni bir hesap planının yayınlanmamış olması dolayısıyla yapılacak muhasebeleştirme-lerdeki karışıklıklara açıklık getirmek amacıyla, finansal varlıklardaki değer düşüklüğünün mevcut Tek Düzen Hesap Planı'na göre nasıl muhasebeleştirileceği örnekler üzerinden anlatılmaya çalışılmıştır.